

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนป่าเกะฮะญอ บ้านแม่แฮน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน นางสาวรานี อุปรา

ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) ส่งเสริมการเกษตร

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อารณ โอภาสพัฒนกิจ	ประธานกรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร. พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนต์รี กรรพุมมาลัย	กรรมการ

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนป่าเกะฮะญอ บ้านแม่แฮน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชน (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชน และ (3) ศึกษาวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรของชุมชน การวิจัยนี้ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เป็นวิธีวิทยาวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนบ้านแม่แฮน้อย แฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ผู้อาวุโส พ่อบ้าน แม่บ้าน ชาวชนและเด็ก ซึ่งมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้อาวุโสเป็นผู้มีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรมากที่สุด พ่อบ้านมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรประเภทยาบำรุงกำลัง หรือ ยาคองเหล้า ในขณะที่แม่บ้านมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรที่เกี่ยวกับอาหารและการรักษาอาการป่วยทั่วไปของเด็กเล็ก ส่วนชาวชนจะใช้สมุนไพรตามคำแนะนำของผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นต้น

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชน พบว่า ในปัจจุบันวิถีการดำรงชีพของชาวบ้านแม่แฮน้อยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายด้าน เช่น ปลูกผักและไม้ผลที่ใช้สารเคมีมากขึ้น เมื่อเจ็บป่วยชาวบ้านซื้อยาแผนปัจจุบันและไปรักษาที่สถานีนามัยหรือโรงพยาบาลมากขึ้น การรักษาโดยหมอพื้นบ้านและสมุนไพรพื้นบ้านลดลงและสูญหายไป

นอกจากนี้ พบว่า วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรของชุมชนแม่แฮน้อย เริ่มจาก (1) การแสวงหาชาวบ้านที่สนใจฟื้นฟูสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งต่อมาได้รวมตัวเป็น “กลุ่มสมุนไพรชุมชน” (2) มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ (3) มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การเดินป่าศึกษาสมุนไพรโดยเยาวชนและพ่อบ้าน การศึกษาสมุนไพรในหมู่บ้านโดยแม่บ้านและเด็ก การทำแปลงตัวอย่างและการวาดรูปโดยกลุ่มเด็ก ตลอดจนการศึกษาดูงานการใช้สมุนไพร และ (4) การขยายผลในหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของสมุนไพรพื้นบ้านมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการฟื้นฟูและขยายผลมากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ได้แก่ ควรมีการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชุมชนได้ต่อขอคจากงานวิจัยและจัดทำเป็นหนังสือ หรือ ซีดี เพื่อเผยแพร่สู่เยาวชนและเด็กในชุมชนต่อไป นอกจากนี้ควรมีการทำวิจัยต่อเนื่องเพื่อพัฒนาความร่วมมือระหว่างชุมชนแม่แฮน้อย และหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ สถานีนามัยบ้านแม่แฮเหนือ และโรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ เพื่อเพิ่มการใช้ให้มากขึ้นและสืบทอดองค์ความรู้สมุนไพรพื้นบ้าน

Thesis Title Indigenous Knowledge of Pakakeryor in Using Local Herbs, Mae Hae Noi Village, Mae Chaem District, Chiang Mai Province

Author Miss Ranee Oupra

Degree Master of Science (Agriculture) Agricultural Extension

Thesis Advisory Committee

Asst. Prof. Dr. Avorn Opatpatanakit Chairperson

Prof. Dr. Pongsak Angkasith Member

Asst. Prof. Dr. Montri Kunphoomarl Member

Abstract

The objectives of the research entitled “Indigenous Knowledge of Pakakeryor in Using Local Herbs, Mae Hae Noi, Mae Chaem District, Chiang Mai Province” were to (1) find out indigenous knowledge on the use of local herbs in Mae Hae Noi village, (2) investigate problems and obstacles in using local herbs, and (3) develop an approach to revive local herbs. The participatory action research was applied as a research methodology.

It was found that indigenous knowledge on the use of local herbs is integrated in everyday life of all villagers, yet in a different dimension and degree. For example, the elders know how to use local herbs more than the other groups. The local herbs used by the middle-aged men tended to be those of energy boost or stimulant alcoholic drink whereas women normally use local herbs in food and in medicine for ill children. Youth occasionally use local herbs under the supervision of the elders.

The problems and obstacles in using local herbs in Mae Hae Noi has risen due to changes in villagers' way of life. For example, chemical substance is increasingly used in vegetable and fruit tree production. Furthermore, ill villagers tended to use modern medicine and go to sub-district health center or hospital. Consequently, the use of local herbs and traditional healing is decreased and gradually disappeared.

The approach to revive the use of local herbs in Mae Hae Noi village are as follows: (1) searching for interested villagers who later form the "community herb group", (2) developing of mutual understanding among interested villagers on the revival of local herb, (3) organizing the learning activities that are suitable for each group such as men and youth investigate local herb in the community forest while women and children undertake the same investigation in the village; children participate in herb plantation and drawing of local herbs; visiting other experienced groups to learn more on indigenous herb, and (4) disseminating local herb knowledge to nearby community. These activities enabled villagers to realize the value of local herbs, which then fostered the dissemination, and revival of local herbs.

This research suggests that data collection on local herbs should be further facilitated and such media as books or CD should be produced for the learning of the younger generation. Additionally, further participatory action research should be undertaken to help develop collaboration among villagers and organizations in the area such as Mae Hae Royal Project Center, Mae Hae Nuea sub-district health center and Mae Hae Nuea local school in order to increase the use of local herb and strengthen the revival of local herb knowledge.